

Szarvas Melinda

Nélkülözött zsenik, nélkülözhetetlen dilettánsok

A dilettánsok nagyarányú jelenlétét általában az esztétikai válság jeleként értelmezik egy adott irodalmi csoportban. Foglalkozni is akkor szokás a kérdéssel, mikor már problémaként tárgyalandó. A dilettánsok kérdését *kezeln*i szokás, nem pedig *megelőzni*, mégpedig azért, mert utóbbi nem is tűnik teljesíthető feladatnak. Talán nem túlzó megállapítás, hogy minden irodalmi csoportban vannak olyanok, akiket a csoport tagjai dilettánsnak tekintenek. Az, hogy a dilettánsok bizonyos mértékű jelenléte minden csoportban adottnak tűnik, arra mutat, hogy csoportonként más-más szempontok alapján minősülhet valaki dilettánsnak, vagyis a fogalom a legkevésbé sem statikus; inkább körülírható, semmint megállapítható, kit is nevezünk dilettánsnak. A fogalom tisztázása így minden ezzel foglalkozó vizsgálatnak alapvető feladata, előadásomban mindenképp igyekszem én is (időben és térben) pontosan meghatározni az általam használt fogalmat.

A dilettánsok többnyire a mindenkori *jelen* problémáit okozzák, így *irodalomtörténeti* szerepük nem válik vizsgálat tárgyává. A dilettánsok csoportja a csoportban – név szerint alig ragad meg közülük valaki az irodalomtörténetben, s főként nem a kánonban, amelynek – egyes definíciók szerint – egyik feladata (vagy következménye) épp az, hogy az „értéktelent” elfelejtse. Holott van olyan irodalomtörténeti szituáció, melyben épp a dilettánsok jelenlétének nélkülözhetetlen szerepe állapítható meg. Ilyen irodalomtörténeti időszak az 1920-as, '30-as évek a Vajdaságban. A trianoni szerződés megkötése utáni kulturális válságban szerveződő magyar vajdasági irodalom megalapozásában alapvető szerep jutott a dilettánsoknak – akiknek így irodalomtörténeti szerepe a legkevésbé sem nevezhető negatívnak, vagy károsnak. Előadásomban a dilettánsoknak ezt a vajdasági irodalom születésénél betöltött nélkülözhetetlen szerepét igyekszem bemutatni.

Ha voltak is írók a Vajdaság területén, ők a határátrendezésekig legfeljebb vidéki szerzőként gondolhattak magukra, s nem egy különálló irodalmi csoport képviselőiként. Amikor azonban a térséget elcsatolták Magyarországtól, s az ottani magyar nyelvű kultúra megtartása, így a magyar vajdasági irodalom megszervezése lett a cél, értelemszerűen fontos volt, hogy legyenek szerzők, akiket e csoport tagjainak lehet tekinteni. A Vajdaságban kiemelkedően jó író nem nagyon volt – az onnan származó Kosztolányi Dezső is nagyon hamar a hiányzó profik közé sorolódott. Kétségtelen, hogy a mai napig sokszor emlegetett „ki vajdasági szerző?”-kérdés ekkor *gyűjtő* szándékkal fogalmazódott meg, a létszámnöveléshez pedig nem kevés dilettáns is hozzájárult. És nemcsak a szerzők, illetve irodalmárok között volt sok dilettáns ekkor, hanem az olvasók, sőt az irodalmi szerveződést anyagilag támogatók között is. Vagyis nemcsak az írók esztétikai elvek alapján történő kiválasztása volt feladat, hanem a közönség nevelése, megszervezése is. Kényszerű *együttműködés* vált tehát szükségessé a kevés hatékony és kiemelkedő irodalmi személyiség és a dilettáns környezet között ahhoz, hogy a magyar vajdasági irodalom olyan meghatározó orgánumai, mint az első ottani magyar folyóirat, a *Vajdasági Írás* létrejöhesse, s később alapot adhasson pl. a már komolyabb irodalmi (esztétikai) presztízzsel bíró *Kalanyának*. Ez utóbbinak a szerkesztői már határozottabban léphettek fel a dilettánsokkal szemben. E szerkesztőség idején, az 1930-as években vált kirekesztő választ igénylővé a már emlegetett „ki vajdasági szerző?”-kérdés.

A dilettánsok jelenléteért az adott irodalmi csoport vezető kritikai és vezető rétege a felelős – dilettánsról akkor lehet beszélni, ha teret kapva jelen lehetnek az irodalomban. A magyar vajdasági irodalom megszervezésének körülményeit vizsgálva úgy tűnik, a dilettánsok nem kiszorítandó réteget képviselnek, hanem partnerként fogadják el őket. Ez a felismerés alapjaiban módosíthatja a dilettánsok irodalomtörténeti szerepének értékelését a magyar vajdasági irodalomban. A kritikai és szerkesztői elvek ismertetése is elengedhetetlen ahhoz,

hogy a dilettánsokkal vállalt kényszerű, ám a későbbi irodalmi és kulturális létezés megalapozó *együttműködés* bemutathatóvá váljon.